

Etikk i Tekna - Temahefte 4

Etikk, ledelse, ansvar og usikkerhet

**Artikler fra Magasinet Tekna
2012, nr. 2, 3, 4 og 5**

Forord

Dette heftet inneholder fire artikler fra etikksidene i Magasinet Tekna i 2012. Magasinet presenterte i 2012 ett tema i hvert nummer og etikksidene fulgte opp disse med etiske utfordringer knyttet til ledelse, klima, pensjon og internasjonalt arbeidsliv. I artiklene reises noen spørsmål til refleksjon på disse områdene. Å bidra til etisk refleksjon er også formålet med dette heftet som også inneholder Teknas nye etiske retningslinjer med kommentarer.

Heftet, slik det er fremstår er satt sammen av Anne Edholm i Teknas sekretariat.

Februar 2013

For Teknas Etiske råd

John Mikal Raaheim
sekretariatsleder

Innhold

Artikler fra Magasinet Tekna 2012, nr. 2, 3, 4 og 5

Magasinet Tekna 2/2012: Etisk og effektivt lederskap	4
Magasinet Tekna 3/2012: Klima, etikk, ansvar og usikkerhet	6
Magasinet Tekna 4/2012: Pensjon, etikk, dobbeltmoral og altruisme	8
Magasinet Tekna 5/2012: Etikk og internasjonalt næringsliv	10
Teknas etiske retningslinjer	12
Case og etiske utfordringer til illustrasjon av de nye retningslinjene	13

Etisk refleksjon

I vårt samfunn har vi mange lover og forskrifter som lovfester etiske verdier og normer. Vi må alle forholde oss til disse. Vi må som yrkesutøvere også respektere etiske retningslinjer og policy hos arbeidsgiver og i de virksomheter vi samhandler med.

Som Tekna-medlem må du selv kunne stå for dine beslutninger. Disse bør tåle etisk refleksjon der du i forkant avklarer om beslutningene:

- Er lovlige
- Er rettferdige for de berørte
- Har uheldige konsekvenser for individer, miljø eller samfunn
- Tåler offentlig oppmerksomhet.

Tekna oppfordrer medlemmene til å reflektere over sin rolle som samfunnsborger, yrkesutøver, tillitsvalgt, kollega og medstudent.

ETISK OG EFFEKT

Leif Runar Forsth er dr. ing. og medlem av Tekna, og samtidig en av landets ytterst få lederfilosofer. Et soleklart valg til et intervju om etikk og ledelse for dette magasinet. - Etisk fundert ledelse er effektivt. Det er dessuten bra grunnlag for et godt og langt liv som menneske, hevder Forsth.

TEKST OG FOTO: JOHN MIKAL RAANEIM

- Mens menneskene tidligere først og fremst måtte forholde seg til lokale endringer, møter vi som mennesker i dag store endringer både lokalt og globalt, sier Leif Runar Forsth. Teknologi har gjort verden mindre. I dag er det teknisk mulig å utrydde alt liv. Motsatt er det også fullt mulig å utrydde all sykdom og sult.

- Det sies at vi lever i stadig mer multikulturelle samfunn. Det er en realitet at vi må forholde oss til et multiverdiansamfunn. Det gir oss utfordringer. Det gjør at vi møter mange forståelser av hva som er godt lederskap. Men noe er man allikevel felles om. Både moderne og gamle filosofer, fra øst til vest, er enige om at en respektert leder er karakterisert ved høy etisk integritet. Nyere forskning innenfor psykologi og samfunnsfag støtter også opp om at etisk integritet er grunnleggende for gode sosiale relasjoner.

- Visjoner bygger også på verdier. Visjoner eller fremtidsbilder kan være etisk fundert i større eller mindre grad. Et godt etisk fundert fremtidsbilde for virksomheten, der lønnsomhet og hensynsfullhet, er avstemt, er det enklere å presentere som leder. Det samler oppslutning og gir respekt.

- Det er lettere å ta beslutninger når du vet hva du står for. Lever du som leder etter en etikk basert på verdier som ærlighet og hensynsfullhet, vil du kunne skape og beholde gode relasjoner til andre mennesker. Med et godt fundert verdsett er det en-

klere å vite hva som er riktig for deg når du skal ta vanskelige beslutninger som berører andre. Du kan ta bedre beslutninger raskere. Du kan være en mer effektiv leder.

- Etisk fundert lederskap har sine fordeler også for lederen selv. Ledere som lever i samsvar med sine verdier, føler seg vel. De møter vanskelige beslutninger bedre forberedt og er mindre usikre i ettertid. De lever et godt liv med seg selv, og derfor lever de både bedre og lengre, avslutter Forsth.

Leif Runar Forsth har skrevet og utgitt mange bøker. Kreativitet er tema i flere. Mer om og av forfatterkapet hans finner du på www.kreativt norge.no, www.hurtiglesing.no og www.ipo.no.

Tekna har et eget etisk råd. For tiden arbeider rådet med revisjon av foreningens etiske retningslinjer. I dag inneholder disse retningslinjer for medlemmer som er ledere. Etikk og godt lederskap hører sammen, men lederetikk hører kanskje ikke hjemme i Teknas etiske retningslinjer. Har du meninger om dette og andre etiske utfordringer for Teknas medlemmer kan du dele dine meninger med rådet. Kontakt med Teknas etisk råd oppnår du enkelt via www.tekna.no/etikk her vil du også til enhver tid kunne finne siste nytt om revisjonsarbeidet og andre aktiviteter i regi av rådet.

TIVT LEDERSKAP

4 OM ETIKK OG LEDELSE

Vi har bedt fire medlemmer av Tekna om synspunkter på ledelse og etikk. Vi spurte:

– Hva mener du med utgangspunkt i din bransje og din erfaring er de viktigste etiske utfordringene ledere står overfor i dag?

Jon Berntsen, 56 år, sivilingeniør maskin.

I dag: Prosessspesialist.

– Å våge å stole på folk, på egne medarbeidere, og å gi dem utfordringer de kan vokse med faglig og menneskelig. Det er å ta mennesker på alvor. Samtidig er det helt nødvendig for å rekruttere dyktige medarbeider og for å kunne beholde dem. Fristelsen for dyktige medarbeidere, til å ville skifte beite, vil alltid være der, men en god leder lar seg ikke styre av det.

Ingebjørg Gravlien, 46 år, sivilingeniør elektro.

I dag: Konsulent i samfunnsansvar.

– Den viktigste etiske utfordringen for ledere i dag er, etter min oppfatning, å kunne gjenkjenne et etisk dilemma når de møter det, at de forstår hva de står overfor, har evne til å sette ord på det, og å finne løsninger. Det mest sentrale etiske dilemmaet for mange ledere vil være å balansere forventningene til inntjening og effektivitet mot sosiale og miljømessige utfordringer.

Jan Riddervold, 65 år, sivilingeniør kjemi og edb.

I dag: Konserntilitsvalgt

– At ledere «ser» de menneskene de leder og gjør seg kjent med dem slik at de vet hva de står for. Mange ledere bruker mye av energien sin «oppover» i organisasjonen. Det tenker kanskje på egen karriere. Blant dem de leder er de mest opptatt av de som er nærmest i det daglige. Andre medarbeidere blir «usynlige». Dette kan gi mange underlige utslag ved for eksempel omorganisering og nedbemanning.

Kåre Presttun, 60 år, sivilingeniør teleteknikk.

I dag: Sikkerhetskonsulent.

– Tillit er et nøkkelord i vår bransje. Vi arbeider med IT-sikkerhet. Ledelsen må sette sikkerhet i høysetet, i det vi leverer, og internt hos oss selv blant medarbeiderne. Vi må dyrke frem holdninger hos hver enkelt medarbeider som gjør at vi med sikkerhet kan si at kundene kan stole på oss.

KLIMA, ETIKK, ANSVAR

Klimaproblemene er grunnleggende. Vi kan ikke hindre fattigdom, sult og sykdom dersom økosystemet bryter sammen. Og hva med generasjonene som kommer etter oss? Usikkerheten er stor når det gjelder hvordan vi best møter utfordringene. Kan Locke, Kant og Lord Esher bidra?

TEKST OG FOTO: JOHN MIKAL RAHEIM

Fremtidige generasjoner og vårt ansvar. Den engelske filosofen John Locke (1632-1704) formulerte i sin tid som en moralsk plikt at enhver virksomhet skal etterlate seg «nok materie» til at andre kan utnytte dette på sin måte om de senere vil gjøre andre valg enn våre. Lockes fokus var bruk av naturressurser som jord og slaver, men tillater vi oss å overføre hans moralske norm til vår tid er det klart at klimaproblematikken representerer en utfordring. Det er i dag svært usikkert om vi vil etterlate oss jorden i en tilstand der fremtidige generasjoner vil ha en valgfrihet tilsvarende vår.

ANSVAR FOR DE FATTI-

GE. Går vi naut hundre år videre frem i filosofihistorien møter vi Immanuel Kant (1724-1804) som ga oss en etisk grunnsetning som fortsatt ofte siteres når etikk er tema. Enkelt sammenfattet sa Kant at man alltid skal handle etter en regel som man skal kunne gjøre gjeldende for alle. Igjen utfordrer klimaproblematikken oss. Klimaskadelig atferd i rike land rammer fattige land mer enn de rammer de rike. Mange fattige land er sårbare for ekstremvær som gir tørke, flom eller raske endringer i klimatiske forhold. Skal vi som et rikt land ta ansvar må vi både handle slik at vi unngår ytterligere skade og hjelpe de fattigste landene til å håndtere utfordringene de allerede har.

USIKKERHET OG ANSVAR. Den engelske dommeren Lord Esher (1817-1899) har fått navnet sitt knyttet

til et aktsomhetskrav (duty of care) innenfor rettslæren. Noen mener dette er et utgangspunkt for fore-var-prinsippet slik vi anvender dette i dag. Prinsippet sier blant annet at mangel på vitenskapelig sikkerhet ikke skal brukes som argument for å utsette nødvendige tiltak som hindrer miljøforringelse når vi står overfor trusler om uopprettelig skade. Dette er klart situasjonen når det gjelder klimaendringer. Gro Harlem Brundtland skal riktig nok ha sagt at

det er umoralsk å bestride den vitenskapelige kunnskapen om at klimaendringene er menneskeskapte. Men hvilke er de mest effektive virkemidler og tiltak for å forebygge klimaendringer og hva det vil koste? Her er

usikkerheten fortsatt stor. Skal vi være fore-var må vi handle nå. Men hvem er ansvarlig for å handle? Du og jeg og/eller Jens og Barack?

TEKNA HAR ET ETISK RÅD. For tiden arbeider rådet med forberedelser til en revisjon av foreningens etiske retningslinjer. I dag sier disse retningslinjene at medlemmene skal legge vekt på effektiv bruk av ressurser, og forebygge skadelig miljøpåvirkning ved anvendelse av teknologi. Mange mener dagens retningslinjer er for detaljerte og at de ikke bør inneholde imperativer som dette. Har du meninger om dette og andre etiske utfordringer for Teknas medlemmer kan du dele dine meninger med rådet. Kontakt med Teknas etisk råd oppnår du enkelt via www.tekna.no/etikkk her vil du også til enhver tid kunne finne siste nytt om revisjonsarbeidet og andre aktiviteter i regi av rådet.

OG USIKKERHET

4 om etikk og klima

Vi ba Tekna-medlemmer svare spontant på tre spørsmål knyttet til etikk og klima:

- 1) Hva mener du om usikkerheten mange mener er knyttet til klimautfordringene?
- 2) Hvor mener du ansvaret for å møte klimautfordringene ligger; hos myndigheter, virksomheter og organisasjoner, eller hos deg og oss som privatpersoner?
- 3) Tekna har i dag etiske retningslinjer som sier at medlemmene skal legge vekt på bruk av ressurser, og å forebygge skadelig miljøpåvirkning ved anvendelse av teknologi. Bør Teknas etiske retningslinjer også ta opp klimautfordringene?

Bjørn Borgaas, 64 år, sivilingeniør kjemi.

1) Vi må basere oss på den felles faglig forståelsen av at klimaendringene er menneskeskapte. Tviler vi må vi handle etter føre var-prinsippet. Så vil det være politikken og politiske prosesser som avgjør hva som er de mest effektive tiltakene i klimapolitikken. **2)** Myndighetene henter i vårt samfunn sin myndighet fra folket og må ta ansvaret vi har gitt dem. De må lage lover og økonomiske rammer som styrer oss i riktig retning. **3)** Etikk må formuleres grunnleggende. Går man i detaljer vil det allikevel være handlinger man ikke fanger opp uten at disse dermed er etisk akseptable.

Elisabeth Stien Andersen, 25 år, sivilingeniør bioteknologi.

1) For meg er det klart at menneskeskapt påvirkning overstyrer naturlige svingninger i klima. Debatten om usikkerhetene setter klimautfordringene på dagsorden. Jeg tenker at vi uansett først og fremst bør tenke bærekraft og fornybar energi. **2)** Alle må ta ansvar. Som individer må vi gi bidrag ved å la bilen stå, reise kollektivt etc. **3)** Klimaspørsmålet bør ikke tas med i etiske retningslinjer. Vi bør heller tenke bærekraft. Det gir oss også reduserte klimautslipp.

Katrine Vinnes, 38 år, naturforvalter UMB.

1) FNs klimapanel, basert på verdens fremste forskningsmiljøer, er samstemte i at menneskeskapt påvirkning er avgjørende. Mediene må ta ansvar for at skeptikere får oppmerksomhet på tynt grunnlag. Klimaforskerne bør bli flinkere til å formidle sine resultater. **2)** Myndighetene må være pådrivere internasjonalt og ta ansvar for nasjonale rammer for handling. Tekna bør være pådriver for formålstjenlig teknologisk utvikling. **3)** Teknas medlemmer må ha oppmerksomhet rettet mot klimautfordringer uavhengig av etiske retningslinjer. De sitter på kompetanse som kan gjøre en forskjell.

Hans Kåre Flø, 57 år, cand. real fysikk og master i management BI

1) Vi er fagfolk. Dette er faglige spørsmål. Vi bør høre på fagfolkene. Det faglige grunnlaget er klart. Få bestrider at problemene er menneskeskapte. **2)** I et demokrati er vi ansvarlig for signaler vi gir til våre politikere. Løsningene må finnes i et samspill mellom ansvarlige samfunnsinstitusjoner og politisk bevisste individer. **3)** Verden forandres raskt. Det er umulig å lage regler som dekker alle forhold, for alle medlemmer, til alle tider. Men vi må kunne forutsette at medlemmene har en etisk holdning til bruk av teknologi.

PENSJON, ETIKK, DOBBELMORAL

Finnes det en egen pensjonsetikk? Vi kan i alle fall slå fast at det finnes noen etiske utfordringer knyttet til pensjon. Pensjonsrikdom kan være besværlig. Dobbelmoral er en utfordring. Altruisme eller egoisme er et valg for kommende pensjonister.

TEKST OG FOTO: JOHN MIKAL RAHEIM

Karl Marx (1818–1883) knyttes til utsagnet «fra hver enkelt etter evne, til hver enkelt etter behov». Utsagnet er det marxistiske uttrykket for samfunnsbygging grunnlagt på såkalt kollektivism. Pensjonsordninger er i en forstand en form for kommunisme. Alle bidrar så godt de kan så lenge de arbeider. Staten også, som bidrar med oljefondet. Leveakleren bestemmer behovet.

RIKDOM TIL BESVÆR?

Statens pensjonsfond utland, oljefondet, skal sikre at vi får pensjon etter oljealderen. Fondet skal forvaltes slik at det gir god avkastning. Fondet har et etisk råd som skal sikre at man styrer unna investeringer «som

utgjør en uakseptabel risiko for at fondet medvirker til uetiske handlinger eller unnlatelser, som for eksempel krenkelser av grunnleggende humanitære prinsipper, grove krenkelser av menneskerettighetene, grov korrupsjon eller alvorlige miljøødeleggelser». Fondet kritiseres allikevel for investeringer, senest i gruveindustri i Afrika der arbeidere streiker for bedre lønns- og arbeidsvilkår. Utfordringen for «oss» som et rikt land er at vi for å ta vare på oss selv kanskje kan komme til å utnytte andre. Hva skal vi mene om «oljefondets» virksomhet?

DOBBELMORALSK LEDELSE?

Det norske pensjonssystemet endres for å bli bærekraftig. Omleggingen innebærer begrensninger i tidligere «gode» ordninger for «vanlige» lønsmottakere. Samtidig ser vi at ledelsen i mange virksom-

heter beholder gode betingelser med blant annet lav pensjonsakker. Det er gode grunner til å hevde moderasjon i pensjonsordningene og gode grunner for å belønne ledere. Tekna er en medlemsorganisasjon både for vanlige lønsmottakere og ledere. Max Weber (1864–1920), en tysk sosiolog, skrev i sin tid om moralske dobbelstandarder. Siden har mange fulgt opp. Er det dobbelmoral når de som snakker om moderasjon unntar seg selv fra kravene de stiller, eller bør vi bruke andre ord?

ALTRUISTELLER EGOIST?

Politikere har som mål at flere skal stå i arbeid lenger. Dette for å finansiere velferdsordningene våre. Flere bør arbeide til de

er 67 og gjerne også til de er 70 år. Vi opplever at 67-åring som vil arbeide, blir oppsagt, men flere arbeidsgivere åpner for ansettelse ut over vanlig aldersgrense. Det er gode grunner for å bidra til å opprettholde felles velferdsordninger gjennom ekstra innsats, men på den andre siden er det velferd for den enkelte å kunne gå av med pensjon som 62-åring, etter et langt yrkesliv. Den franske filosofen Auguste Comte (1798–1857), som også inspirerte Marx, skrev om altruisme. Altruist er man når man handler slik at det tjener andre eller samfunnet som helhet. Altruismens motpol er egoisme. Det innebærer å handle slik at det tjener en selv først og fremst. Skal vi som kommende pensjonister være altruister eller kan vi tillate oss å være egoister?

ORAL OG ALTRUISME

4 om etikk og pensjon

Vi ba fire Tekna-medlemmer om synspunkter på de tre problemstillingene våre:

- 1) Hva mener du om investeringsvirksomheten i Statens pensjonsfond utland (Oljefondet)?
- 2) I mange virksomheter endrer man pensjonsordningene for ansatte. Lederne får beholde gode ordninger for pensjonsalder og -utbetaling. Hva tenker du om det?
- 3) Mener du at flere bør stå lenger i arbeid for å sikre vår felles velferd?

Tor Grønsund, 30 år,
master i innovasjon og
entreprenørskap, forfatter
og gründer

1) Jeg mener at medmenneskelighet uansett skal komme før profitt. Formålet med velstand er livskvalitet, er det ikke? Generelt sett bør vi investere mer av oljepenningene i infrastruktur i Norge for å sikre fremtidig konkurransevne. 2) Jeg er opptatt av gründerens vilkår. De er hverken vanlige lønsmottagere eller ledere. Det bør være enklere for gründerne å ordne det som for andre er en selvfølge. 3) Dette bør være opp til den enkelte. De som har lyst til å jobbe bør få jobbe så lenge de evner det. På den andre siden trenger vi oftere nye jobber. Dette bør bli en viktigere del av debatten.

Heidi Elizabeth Ørjansen, 37 år,
sivilingeniør geodesi,
geodesiansvarlig
i kommune

1) Oljefondet har 1 % av aksjekapitalen i det internasjonale aksjemarkedet. Er man så stor er det nærmest umulig å være stueren i alt. At de har et etisk råd er bra, men dette vurderer ikke statsobligasjoner. Det kan være en utfordring. 2) Det er greit at ledere premieres i sitt yrkesaktive liv. Jeg synes det er mer problematisk at de også skal ha privilegier som pensjonister. Da er de jo som oss andre. 3) Pensjonsalder bør være valgfri. Noen har slitt nok, eller er utdatert. De bør få slippe av hensyn til seg selv og andre i arbeid. Andre gleder seg over fortsatt å kunne arbeide, er en ressurs. De må lov til å fortsette.

Per Møller Pedersen, 56 år,
sivilingeniør berg,
forretningsutvikler

1) Oljefondet er en betydelig aktør, har påvirkningskraft og kan stille betingelser for å investere. Det bør fondet gjøre i større grad enn i dag. 2) Gode ledere som takler utfordringer i et internasjonalt orientert næringsliv vokser ikke på trær. Det er konkurranse om gode ledere. Det er belastende å være leder på høyt nivå. Gode ledere fortjener gode betingelser. 3) Enkelt sagt: Når levealderen går opp bør pensjonsalderen også gå opp. Men vi bør bli flinkere til å legge til rette for de som kanskje ønsker å arbeide i litt lavere tempo.

Siv F. Rørvik, 28 år, biolog
fra NTNU, HMS-ingeniør
oljeboring

1) Oljefondet er så stort at det blir lett å gjøre «feil». Selskapsstrukturer er ofte uoversiktlig. Ikke alle vet hva datterselskapene driver med. Men det er viktig at man tar konsekvensene av «en feil-investering» og trekker seg ut, oftere enn i dag. 2) Dette er utfordrende og skaper misstillit til ledelsen når det skjer. Ikke alltid lett å akseptere at de som tjener mest skal ha store fordeler som pensjonister. 3) I utgangspunktet er jeg for frivillighet. Men det er også et poeng å slippe unge arbeidstakere til. Arbeidsmarkedet svinger. Svært mange unge arbeidstakere går ledig i Europa. De bør få en sjanse.

ETIKK OG INTERNASJONAL

Menneskerettighetene skal gjelde for alle mennesker i alle land. Slik er det ikke i dag. Dårlige arbeidsforhold og barnearbeid er utbredt i fattige land som konkurrerer med svakt miljøvern og skårer høyt på korrupsjonsindeksen.

TEKST OG FOTO: JOHN MIKAL RA AHM

FRA ARISTOTELESTIL FN

Menneskerettighetene nedfelt i FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheter fra 1948 har røtter tilbake til Aristoteles og Platon, 3-400 år før vår tidsregning. De forfektet likhet for loven, like politiske rettigheter, lik respekt for alle borgere m.v. Thomas Aquinas ga på 1200-tallet et bidrag gjennom sin guddommelige naturrett. Denne plasserte mennesket i forhold både til Gud og medmennesker. Thomas Jefferson bidro da han tok menneskerettigheter inn i den amerikanske uavhengighetserklæringen i 1776. Denne ble i sin tur brukt av Gilbert du Motier, Marquis de La Fayette, da han laget den franske erklæringen om menneskets og borgernes rettigheter i 1793.

Norge er tilsluttet de fleste menneskerettighetskonvensjoner og har gjennom Lov om styring av menneskerettighetens stilling i norsk rett av 1999 inkorporert flere av disse direkte i norsk lov. Slik er det ikke i alle land og menneskerettighetene fremstår som en sentral utfordring for norske bedrifter og arbeidstakere som arbeider ute.

ARBEIDSFORHOLD OG BARNEARBEID

Qatar skal arrangere fotball-VM i 2022. Migrantarbeiderne som bygger anleggene lever i dårlige boliger, arbeider i usikkert og farlig arbeidsmiljø og får lite betalt. Drillo har engasjert seg. I Bangladesh brenner arbeidere inne i tekstilfabrikker i 2012. Sikre arbeidsforhold er en menneskerett og en utfordring både for bedrifter som arbeider ute og for virksomheter som importerer varer fra land med forhold som beskrevet her, men hvilken standard skal gjelde?

Barn har rett til skolegang og skal ikke ha vanlig arbeid før de er 14 år i utviklingsland. Farlig arbeid skal ikke utføres av noen under 18. Men hva med land der lønnsforholdene er slik at mange familier er avhengig av inntekt fra sine barn?

MILJØUTFORDRINGER OG KONKURRANSE

Komparative fortrinn er et begrep innenfor økonomien som forklarer hvorfor det er fordelaktig for to land å handle selv om et land produserer alt mer effektivt enn et annet. I økonomisk teori snakker man om ulik arbeidsproduktivitet eller ulik tilgang til

produksjonsfaktorer når man forklarer dette. Men hva når rovdrift på naturressurser blir det man konkurrerer med eller svakt miljøvern

blir komparativt fortrinn? Qatar har som eksempel verdens høyeste utslipp av CO₂ per innbygger, men som utviklingsland er Qatar ikke forpliktet til å redusere utslippene.

KORRUPSJON OG FAMILIELOJALITET

Transparency International publiserer jevnlig en korrupsjonsindeks som rangerer land etter korrupsjonsrisiko. Land med mye korrupsjon er fattige land, for de aller fleste som bor der. Korrupsjon står i veien for alminnelig velstandsutvikling. Men hva når kulturen i et land tilsier at familjeloyalitet kommer først og offentlige tjenestemenn har lønning de knapt kan leve av?

Tekna har et etisk råd. Har du meninger om etiske utfordringer for Teknas medlemmer kan du dele dine meninger med rådet. Kontakt oppnår du via www.tekna.no/etikk. Her vil du også finne siste nytt om rådets arbeid.

T NÆRINGS LIV

3 om etikk i internasjonal virksomhet

Transparency International (TI), Initiativ for etisk handel (IEH) og OECD/Norges kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv arbeider alle for at norske virksomheter skal ta samfunnsansvar.

Vi har spurt i sekretariatene om hva som opptar dem akkurat nå?

Guro Slettemark
Generalsekretær
Transparency
International (TI)

Transparency International (TI) ble stiftet i 1993 av personer med en felles visjon om å samle krefter til systematisk kamp mot global korrupsjon.

Organisasjonen er internasjonal, med lokal forankring gjennom nasjonale sekretariater. TI publiserer jevnlig en korrupsjons-indeks som rangerer over 180 land. Ny indeks lanseres 5. desember. For mer informasjon se www.transparency.no.

- Vi opplever økt bevissthet blant mange selskaper om at de er ansvarlige for uetiske handlinger hos leverandører og underleverandører, sier generalsekretær Guro Slettemark.

- Vi utvikler anbefalinger om hvordan selskaper kan styrke antikorrupsjonsarbeidet i leverandørkjeden. Selskaper som driver internasjonalt må kartlegge korrupsjonsrisiko. Vi tilbyr analyser og verktøy for slikt arbeid. Vi mener norske selskaper må være del av løsningen på korrupsjons-utfordringene i landene de opererer i, ikke opptre slik at de blir en del av problemet.

Henrik Mollatt
Seniorrådgiver
Initiativ for etisk
handel (IEH)

Initiativ for etisk handel (IEH) er ressurs-senter og pådriver for etisk handel stiftet av Kirkens Nødhjelp, LO, Virke og Coop i 2000.

Formålet er samarbeid for handel som fremmer menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, utvikling og miljø. IEH er organisert som en medlemsorganisasjon for bedrifter, organisasjoner og offentlige virksomheter. Medlemskap forplikter til kontinuerlig forbedringsarbeid og åpen rapportering på arbeidet. For mer informasjon: www.etiskhandel.no

- IEHs medlemmer er ikke perfekte. Likevel erkjenner IEHs medlemmer at man må ta ansvar og arbeide aktivt for forbedringer for mennesker og miljø ved produksjon av varene som bringes til torgs.

- Den største utfordringen, er alle de virksomhetene som fortsatt ikke erkjenner ansvar fullt ut, og heller ikke arbeider aktivt med dette. Vi ser gjerne at flere forplikter seg til etisk handel, sier seniorrådgiver Henrik Mollatt.

Mari Bangstad
Rådgiver
Norges kontaktpunkt
for ansvarlig næringsliv

Norges kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv er en forpliktelse Norge har som medlem av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD).

Kontaktpunktet skal gjøre OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv kjent og behandle påstander om brudd på retningslinjene der norske selskaper med internasjonal virksomhet er involvert. Kontaktpunktet består av fire personlig oppnevnte eksperter og har sekretariat i Utenriksdepartementet. For mer informasjon se www.ansvarlignæringsliv.no

Sekretariatsleder Hege Røttingen er på vei til FNs forum for menneskerettigheter og næringsliv, der hun skal holde innlegg på tirsdag om OECDs kontaktpunkt som ikke-rettslig klageordning, for deretter å presentere en sak kontakt-punktet avsluttet gjennom mekling i World Legal Forum. Mari Bangstad, som er rådgiver og passer "butikken" hjemme, arbeider med oppfølging av klagesaker og sier «en av de største utfordringene, særlig for små og mellomstore bedrifter, er å sette av tid og ressurser til å samle den kunnskapen og etablere de systemene som må til for å omsette gode intensjoner om å respektere menneskerettighetene til praksis».

ETISKE RETNINGSLINJER I TEKNA

Teknas visjon og verdigrunnlag

Teknas visjon er Tekna **skaper fremtiden**. Teknas verdigrunnlag er uttrykt gjennom tre verdier: Å være **troverdig, nyskapende og modig**. De etiske retningslinjene gir deg som Tekna-medlem et grunnlag for refleksjon rundt hva det i etisk forstand vil si å være troverdig, nyskapende og modig.

Etisk refleksjon

I vårt samfunn har vi mange lover og forskrifter som lovfester etiske verdier og normer. Vi må alle forholde oss til disse. Vi må som yrkesutøvere også respektere etiske retningslinjer og policy hos arbeidsgiver og i de virksomheter vi samhandler med.

Som Tekna-medlem må du selv kunne stå for dine beslutninger. Disse bør tåle etisk refleksjon der du i forkant avklarer om beslutningene:

- er **lovlige**,
- er **rettferdige** for de berørte,
- har **uheldige konsekvenser** for individer, miljø eller samfunn,
- **tåler offentlig oppmerksomhet**.

Tekna oppfordrer medlemmene til å reflektere over sin rolle som samfunnsborger, yrkesutøver, tillitsvalgt, kollega og medstudent.

Bry deg om samfunnet

Vær **modig**, ta ansvar for hvordan ditt bidrag til den naturvitenskapelige og teknologiske utviklingen påvirker samfunn og miljø:

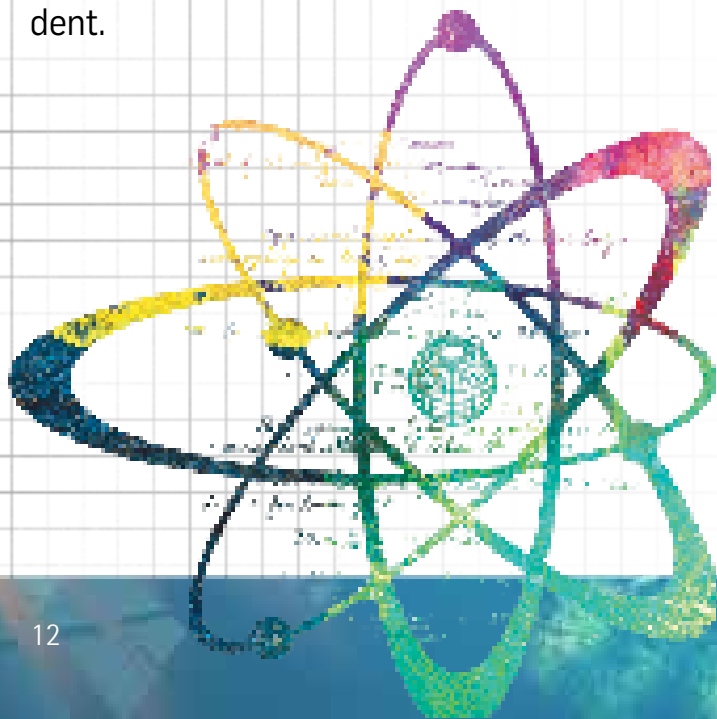
- Vis respekt for menneskeverd og menneskerettigheter
- Vær **nyskapende** og søk muligheter som gir positiv virkning
- Vurder og kommuniser risiko
- Følg føre var-prinsippet

Vær en god yrkesutøver, tillitsvalgt, kollega og medstudent

Opptre **troverdig**, gi ditt beste faglige og sosiale bidrag til fellesskapet du er en del av:

- Opptre med integritet og åpenhet
- Vær lojal og pålitelig
- Vis respekt og tillit
- Samarbeid, vær støttende, gjør andre gode
- Si ifra om farlige eller kritikkverdige forhold

Dine beslutninger, og det du gjør, berører ofte andre mennesker. Refleksjon rundt etiske utfordringer blir rikere og bedre gjennom samtale med andre.

Etiske utfordringer til illustrasjon av Teknas etiske retningslinjer

Nedenfor finner du et utvalg case som inviterer til etisk refleksjon rundt de etiske retningslinjene. Casene er illustrasjoner på en type refleksjon man kan gjøre under noen av de i alt 11 "retningslinjene". Vi kunne valgt andre eksempler invitert til refleksjon med andre innretninger. Eksempelene er hentet fra Teknas etikksider (www.tekna.no/etikk). Under fanen "Etikk fra A til Å" finner du kommentarer til casene og også andre case. Har du forslag til alternative problemstillinger til belysning av retningslinjene tar vi gjerne i mot dine forslag som kommentarer til casene på nettsiden eller via telefon og e-post.

BRY DEG OM SAMFUNNET

Vær nyskapende og søk muligheter som gir positiv virkning ...

Forretningsideologi og etikk

"Time to market", kvalitet og produksikkerhet?

Forretningsideologi kan noen ganger representere en utfordring. "Time to market"[1] er introdusert som begrep for "å måle" en virksomhets evne til å bringe frem nye produkter raskt, helst raskere enn konkurrentene. Ifølge "time to market"-ideologien vil den som først lanserer et nytt produkt, eller en ny produktforbedring, ha et konkurransefortrinn ved å være alene om å kunne selge sitt produkt i tidsrommet før konkurrentene kommer på markedet med sine versjoner. Denne ideologien fører til et stadig press i retning av "mindre, bedre, billigere" produkter.

Bilindustrien er et godt eksempel på hva en slik ideologi fører til. Bilindustrien arbeider praktisk talt med samme konsept når det gjelder fysisk "plattform" og design. Man konkurrerer nesten bare på ny software. Det er en intens konkurranse i tid, om det å få lansert nyvinningene. Troen på betydningen av "time to market" gir for lite tid til å teste ut de nye løsningene. Resultatet blir feil på de nye bilene. I dag har nær sagt alle bilprodusenter problemer forårsaket av uferdige produktforbedringer som fører til at biler må kalles tilbake.[2],[3],[4]

Utfordring til ettertanke eller meningsutveksling: Hvordan skal vi som fagfolk med ansvar for kvalitet, og sikkerhet knyttet til produktene, og eget faglig om-dømme, forholde oss til produksjon, markedsføring og en konkurransesituasjon som er styrt av "time to market"-ideologi?

[1] Se: http://en.wikipedia.org/wiki/Time_to_market

[2] Se: <http://www.nrk.no/okonomi/toyota-tilbakekaller-550-000-biler-1.7868609.html>

[3] Se: <http://www.vg.no/bil-og-motor/artikkel.php?artid=10024309>

[4] Se: <http://www.vg.no/bil-og-motor/artikkel.php?artid=591395>

Vurder og kommuniser risiko ...

Nullvisjon for dødsfall i trafikken

Er en nullvisjon mulig?

Rundt 1970 hadde vi årlig 500 trafikkdrepte. I dag er vi nede i 230 trafikkdrepte årlig. Samtidig er trafikken doblet siden 70-tallet. Vi har en nullvisjon for trafikkuulykker og fagfolk vet hva som må til for at vi skal nærme oss denne. Vi kan prioritere vegstrekninger der det er mest og vinne og vi kan gjøre enkle og billige grep som omfatter større deler av vegsystemet. Om målet er å få ned antallet drepte i trafikken vil det faglig sett utvilsomt være riktig å sette en generell fartsgrense, lavere enn dagens, og skilte opp strekninger der man har en teknisk standard som gjør at man kan kjøre fortere. Å bygge midtdeleere er et annet billig og effektivt tiltak.

Men fagfolkene, blant våre kolleger, møter noen vanskelige spørsmål og valg. Vil trafikantene akseptere og respektere slike begrensninger. Det er jo ikke populært å begrense bilistenes kjørglede med slike tiltak. Vi vet at slike forslag vil kreve stort politisk mot. Erfaring viser at politikere ofte ut fra sitt ståsted foretrekker, og argumenterer for, topp kvalitet på utvalgte ulykkesutsatte vegstrekninger og ellers geografisk "rettferdig" fordeling av innsats og bevilgninger.

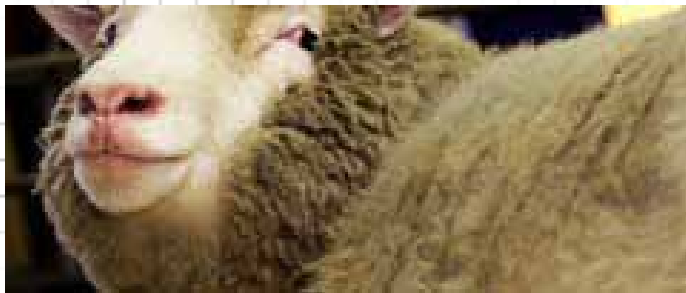
Det blir vanskelig å skille fag og politikk når du vet at dine faglig baserte forslag ikke vil nå frem.

Utfordring til ettertanke eller meningsutveksling: Tenk deg inn i rollen som vegplanlegger. Hva gjør vi som fagfolk når vi vet vi ikke vil nå frem med våre råd? Gjør vi anbefalinger ut fra vårt beste faglige skjønn eller gjør vi tilpasninger ut fra hva vi oppfatter som mulig å få til? Og: Er det etisk forsvarlig å etablere og å hevde at man arbeider mot en nullvisjon for trafikkuulykker med dødelig utgang?

Følg føre var-prinsippet ...

Genteknologi og genmodifisering

Tukler vi med skaperverket? Skal noen ha eiendomsrett til liv?

Ved å flytte gener eller deler av DNA-molekyler fra en plante eller en organisme til en annen kan man endre og "forbedre" arveanlegg.[1],[2] I landbruket har man lang praksis for slik virksomhet, men moderne genteknologi åpner store nye områder.

Her møter vi nye utfordringer avhengig av hvilket utgangspunkt vi og andre har. Med et moralsk eller religiøst utgangspunkt vil man kunne hevde at man krenker "artsbarrieren" eller "tukler med skaperverket". [3],[4] Fra et økologisk ståsted vil man være urolig for fare for og effekten av spredning av nye arveegenskaper til ville organismer. Med et helsemessig utgangspunkt vil man fokusere på potensiell risiko ved å spise mat fra genmodifiserte planter og dyr.[5] Fra et etisk ståsted vil man være opptatt av at store internasjonale selskaper utvikler, patenterer og gjør seg til "eiere av liv", og i neste omgang monopoliserer omsetningen av kornsorter.

Utfordring til ettertanke eller meningsutveksling: Kan vi tillate oss "å tukle med skaperverket" eller skal vi respektere mange menneskers forestilling om at skaperverket er ukrenkelig? Hvor stor vekt skal vi legge på mulighetene for spredning av nye arveegenskaper til ville organismer? Hvilken vekt skal vi legge på mulige helseeffekter av det å spise mat fra genmodifiserte planter og dyr? Er det greit at selskaper som har gjort store investeringer i forskning og utvikling blir "eiere av liv" for å kunne sikre avkastning på sine investeringer?

[1] Se: <http://www.bion.no/temaer/genmodifiserte-planter-og-mat/>

[2] Se: <http://www.bion.no/temaer/genmodifiserte-dyr-og-mikroorganismer/>

[3] Se: <http://www.forskning.no/blog/holst-jensen/259966>

[4] Se: <http://www.forskning.no/artikler/2004/mai/1083762126.65>

[5] Se: <http://www.tryggmat.net/genmodifisering.html>

VÆR EN GOD YRKESUTØVER, KOLLEGA OG MEDSTUDENT

Opptre troverdig, gi ditt beste faglige og sosiale bidrag til fellesskapet du er en del av som yrkesutøver og kollega ...

Fagansvar og faglig ansvar

Faglig ansvarlig eller "viljeløs" teknokrat?

I vårt samfunn skal vi ha en kunnskapsbasert offentlig forvaltning som bygger beslutninger på fakta og kunnskap. Som offentlig ansatt plikter man å bruke sin fagkunnskap og å argumentere for alternative og bedre løsninger der man klart mener å se slike. Men samtidig må man være lojal mot vedtak når en beslutning er tatt av de som er satt til å fatte vedtak.

I "kampen" for å nå frem med "egne" antatt bedre løsninger må vi huske på at det meste "vi vet" er beheftet med usikkerhet, at det er grader av usikkerhet fra liten til stor. Det er nesten alltid er en viss grunn til å tvile. Vi må ta hensyn til usikkerheten.

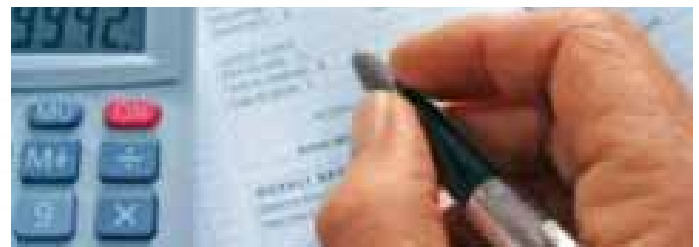
Utfordring til ettertanke eller meningsutveksling:

Hva gjør vi som saksbehandler i det offentlige om vi har tatt inn over oss at vi ikke kan vite noe helt sikkert og fortsatt klart mener at vi har rett, at et vedtak fattet av rette myndighet er feil og at det kan gi svært uheldige konsekvenser? Hva kan vi gjøre da? Og hva gjør vi da?

Opptre med integritet og åpenhet ...

Utredretikk og analyseetikk

Kan vi tilfredsstille både oppdragsgiver og samfunn?

Utsprengte masser fra vegbygging blir mange steder benyttet til planering av områder for boligbygging. Særlig i områder med sulfidførende berggrunn kan dette være problematisk. Pyritt er det viktigste sulfidmaterialet i slike masser og danner sulfat og svovelsyre når det oksideres og kommer i kontakt med vann. Avrenning fra eksponering av sulfider karakteriseres blant annet ved lav pH og av høye konsentrasjoner av en rekke tungmetaller,

som for eksempel bly.

Problemstillingen møter vi alle steder der man har hentet eller henter masser fra et sted og deponerer dem et annet sted. På Sørlandet er boligområder mange steder bygget på denne type masser. Vi møter slike forhold både i gamle og nye boligområder. Tungmetaller, som bly, kan renne av fra slike områder til drikkevann og drikkevannsbrønner, og også til bekker som renner forbi for eksempel barnehager og andre områder der barn leker. Vi vet at blyforurensset vann kan gi alvorlige helseeffekter, påvirke blodtrykk, nervesystem, lever og nyrer, og også arvestoffet ved langtidseksponering.

Men store økonomiske interesser står ofte på spill for en utbygger i slike områder og denne ønsker seg derfor ikke i utgangspunktet en ugunstig analyserapport. Dette er en utfordring når man skal analysere prøver av avrenning fra slike områder.

Utfordring til ettertanke eller meningsutveksling: Hvordan kan vi tilfredsstille en oppdragsgiver, som er utbygger, når vi analyserer og rapporterer vannprøver fra slike områder, og samtidig gi en fremstilling av forholdene slik de faktisk er? Hvordan skal vi ta hensyn til vårt eget faglige omdømme i en slik situasjon?

Vær lojal og pålitelig ...

Eiendomsrett til kunnskap

Ansattes kunnskaper eller arbeidsgivers eiendom?

Å skille egen kompetanse og eget kontaktnett fra det som er arbeidsgivers "eiendom" kan være en utfordring. Det meste vi kan noe om ligger i datafiler som lett kan flyttes, til egen PC og/eller til arbeid hjemme. Noen oppgaver er kanskje så interessante at deler av fritiden blir brukt til utviklingsarbeid til nytte for arbeidsgiver, men også slik at det løfter den ansattes kompetanse.

Kunderelasjoner er i utgangspunktet profesjonelle. Men også her kan det over tid bli etablert vennskapsrelasjoner mellom ansatte og representanter for kunder.

Loven sier at den som skaper et åndsverk, har opphavsrett til verket. [1],[2]

Utfordringer til ettertanke og meningsutveksling: Hva kan du som ansatt ta med deg når du slutter hos en arbeidsgiver? Hodet ditt må du uansett ha med deg, men hva med kunnskap og relasjoner?

[1] Se: <http://www.lovddata.no/all/nl-19610512-002.html>

[2] Se: <http://www.magma.no/kunsten-aa-lede-kunnskapsmedarbeidere>

Samarbeid, vær støttende, gjør andre gode ...

Lederetikk

Om å være seg selv som leder?

Mange av Teknas medlemmer blir etter hvert ledere. Noen har evnen til å se seg selv utenfra og beholder denne. Mange reflekterer kanskje ikke så mye over sin form og sine væremåter som ledere. Noen har kanskje ikke evnen til å se seg selv og utvikler heller ikke denne.

Ledere blir ofte ledere fordi de er de fremste blant likemenn. Man er utdannet og kvalifisert som ekspert

og blir i tillegg tatt opp blant de utvalgte som leder. Har man da ikke krav på å kunne være seg selv? Og hva med det å være tydelig som leder?

Utfordring til ettertanke eller meningsutveksling: Hvordan forholder man seg som leder til en konflikt med en medarbeider der ens egen lederstil blir tema?

Du finner flere case på Teknas etikkssider (www.tekna.no/etikk) under fanen "Etikk fra A til Å".

Temahefter om etikk fra Tekna

Varsling av kritikkverdige forhold (2009)

Fra Gaza til finans push (2012)

Om juks og egne verdier (2012)

Etikk, ledelse, ansvar og usikkerhet (2013)

Flere etiske utfordringer finner du på: etikk fra a til å

Mer om etikk i Tekna: www.tekna.no/etikk

